

Media

In zijn autobiografie vertelt president Mandela over een gesprek dat hij had met een groep jonge Inuit uit Goose Bay, ten noorden van de arctische cirkel:

“... door te praten met deze slimme, jonge mensen, ondervond ik dat zij mijn bevrijding op de televisie hadden gezien en op de hoogte waren van de gebeurtenissen in Zuid-Afrika. ‘Leve het ANC!’ zei één van hen. De Inuit zijn aboriginals die vroeger mishandeld zijn geworden door de blanke kolonisten. Er waren parallellen terug te vinden tussen de zwarte Zuid-Afrikanen en de Inuit. Wat ik zo sterk besepte was hoe klein de planeet geworden was tijdens mijn verblijf in de gevangenis. Het was voor mij verbazingwekkend dat een Inuit, op het dak van de wereld, de bevrijding van een politieke gevangene in het zuiden van Afrika kon volgen. Televisie heeft de wereld doen krimpen en is zo een sterk wapen geworden om onwetendheid te verbannen en democratie te promoten.”

Het proces dat hier door president Mandela treffend met één enkel beeld wordt beschreven is dat van een exponentiële versnelling in de verspreiding van de verschillende media. Iets meer dan een eeuw geleden, in 1895, verzond Marconi de eerste draadloze boodschap. Twintig jaar later ontdekte Edison de fonograaf. In de voorbije decennia hebben we, na de uitvinding van radio en televisie en de start van de uitzendingen in beide media, de technische vooruitgang zien versnellen. Hoe deze uitzendingen tegenwoordig plaatsgrijpen kon men moeilijk voorzien toen in 1957 Sovjet wetenschappers de Spoetnik lanceerden, het eerste ruimtetuig dat in een baan rond de aarde werd gebracht, een metalen globe van zo'n 60 cm diameter die gemaakt was om de dichtheid van de buitenste atmosfeer van de aarde te bepalen. In dit geval werd de gebeurtenis via de radio uitgezonden, en de satelliet cirkelde slechts drie maanden rond de aarde. Twaalf jaar later zonden de VS op de televisie beelden uit van onze planeet en van de eerste man die voet zette op de maan.

Vandaag staat het idee van één wereld en van communicatie via satellieten centraal in het aanpakken van mondiale en plaatselijke zaken. De eerste internationale satelliet, de Intelsat, werd in 1965 gestationeerd. Sindsdien zijn in het ruimtetijdperk telecommunicatie, informatietechnologie en optische elektronica versmolten met wat traditioneel als 'massamedia' worden beschouwd. De mensen kregen hierdoor een hele reeks middelen ter beschikking, van de mobiele telefoon tot het internet, om hun gezichtsveld uit te breiden, hun meningen te uiten, om met anderen in contact te komen en om verandering te begrijpen en erop te reageren.

In de wereld van de media wijzigt de perceptie van verandering radicaal. De radio had 38 jaar nodig om 50 miljoen mensen te bereiken, de televisie 13 jaar en PC's 16. Het world wide web (dé manier om internet te gebruiken) deed er slechts 4 jaar over.

Aanverwante activiteiten

- 'Teken-het-woord' spel, pagina 116.
- Strijders voor mensenrechten, pagina 126.
- Voorpagina, pagina 131.
  - Spelletjes met beeldmateriaal, pagina 184.
- De impact van het internet, pagina 218.
  - Als morgen komt, pagina 246.

Uitdagingen voor een mediarijke wereld

UNESCO heeft een commissie die helpt bij het analyseren van de moderne communicatietrends en van de centrale rol van de Westerse cultuur in het globaliseringsproces. Deze stelt dat nieuwe technologieën nooit geziene mogelijkheden bieden voor de media. Traditionele vormen van censuur worden steeds moeilijker. De media kunnen een gevoel van mondiale solidariteit versterken en multimediatechnologieën creëren nieuwe artistieke en intellectuele uitdagingen. Het gemak van reproductie en verspreiding maken het voor elke regering moeilijker informatie te controleren, laat staan te censureren, welke informatie wordt uitgezonden of ontvangen. De hedendaagse media ondersteunen bewegingen van mensen en zorgen ervoor dat de burger beter geïnformeerd is. Ze versterken ook een gevoel van wereldwijde solidariteit, zonder dewelke geen wereldwijde ethiek zich kon beginnen vormen. "Door bij te dragen tot inspanningen voor hulpverlening en door uitleg en actie te vragen van regeringen, hebben beelden van menselijk lijden mensen gemotiveerd hun bezorgdheid over en solidariteit met mensen in verre landen uit te drukken."

Maar er zijn ook negatieve effecten. Het is waarschijnlijk een onderschatting te zeggen dat op dit ogenblik in meer dan 20 landen meer dan 100 journalisten gevangen gehouden worden voor het uitoefenen van hun onweerlegbaar gegarandeerd recht op vrijheid van meningsuiting, om nog maar te zwijgen van degenen die hun leven gaven tijdens het uitoefenen van hun beroep.

Een ander probleem dat benadrukt moet worden, is de *beschikbaarheid van middelen*. Hoe kan de communicatierevolutie miljarden mensen bereiken, wanneer honderdduizenden menselijke nederzettingen in de ontwikkelingslanden niet over elektriciteit beschikken? Zij zijn nog steeds de 'have-nots' van deze informatierevolutie. De 'haves' vormen een minderheid. Het zijn voornamelijk burgers uit ontwikkelde landen en stedelingen over de hele wereld die de kans krijgen gebruik te maken van satelliettelevisie en van internationale informatienetwerken.

Belangrijke data

21 november

Wereldtelevisiedag

17 mei

Wereldtelecommunicatiedag

Wist je dat...

Voor ontwikkelingslanden is de zwakke schakel in de ketting van de infrastructuur vaak "the last mile" van lokale uitwisseling naar het huishouden. Sommige Afrikaanse landen zijn inderdaad zo beperkt in telecommunicatie dat er minder dan één enkele telefoonlijn per 1000 mensen is. Of, om het nog duidelijker te maken: er zijn meer telefoons in Tokyo of Manhattan dan in heel Afrika. Het Human Development Report van 1999 geeft een wereldwijde vergelijking van de beschikbaarheid van telefoonlijnen, tv-toestellen, faxen, PC's en Internet. Ontwikkelde landen hebben een gemiddelde van 502 telefoonlijnen, 595 tv-toestellen, 45 faxen, 204 PC's en 35 internetaansluitingen per 1000 inwoners. Armere landen moeten het doen met 4 telefoonlijnen, 36 TV's, 0.2 faxen en geen significant aantal PC's of internetaansluitingen per 1000 inwoners. Vandaag de dag blijft de radio het enige medium dat voldoende verspreid is over de wereld en dat ook beantwoordt aan de noden van de mondelinge culturen.

Welk effect hebben deze snelle ontwikkelingen op onze perceptie van gebeurtenissen in de wereld?

Drie cruciale dimensies in de veranderende natuur van de media kunnen benadrukt worden:

1. De snelle ontwikkeling van de telecommunicatie en de mediatechnologieën heeft de aard van de media veranderd. In termen van zowel tijd als ruimte worden ze een integraal deel van de gebeurtenissen. Live verslaggeving is een gebeurtenis op zich geworden. Voorbeelden hiervan zijn de landing van de marine van de VS in Somalië en Haïti, en de aanval op de Beli Dom en het Ostankino televisiestation in Moskou.
2. Politici hebben een machtige en cruciale invloed op de media in ondemocratische landen en niet-erkende democratieën. In democratische landen proberen de politici de media te beïnvloeden door 'spin-doctoring'. Aan de andere kant zijn de media zelf in toenemende mate in staat een beslissende invloed uit te oefenen op het gedrag en de beslissingen van de politici.
3. Commercialisering brengt de diversiteit van programma's onder druk, evenals de programma's met betrekking tot minderheden, alternatieve culturen en subculturen. De jacht op hogere kijkcijfers wordt weerspiegeld in

“Iedereen heeft recht op vrijheid van mening en meningsuiting; dit recht omvat de vrijheid om zonder inmenging een mening te koesteren en ongeacht grenzen inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven.”

Artikel 19, Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

de verslaggeving van het nieuws. De nieuwspresentatie en de selectie van uittreksels uit de werkelijkheid die de media aan hun publiek presenteren, wordt nu gekarakteriseerd door het triviale, het bizarre en het schandalige. Een gevolg hiervan is dat echt nieuws nu minder plaats inneemt in de media. Er is minder bereidheid om de kosten van publieke zenders te dragen, zodat deze tot commercialisering gedwongen worden. In dit proces heeft het publiek het meeste te verliezen, namelijk zijn informatiebronnen.

Artikel 11 van het Europees charter voor regionale en minderheidstalen (1992) over de media

De partijen ondernemen, voor de gebruikers van regionale en minderheidstalen binnen de territoria waarin deze talen gesproken worden, overeenkomstig de situatie van elke taal, in zoverre publieke autoriteiten rechtstreeks of onrechtstreeks bevoegdheid hebben, macht hebben of een rol spelen in dit veld, en de principes respecterend van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:

- A. in zoverre radio en televisie een missie van publieke dienst uitvoeren:
- i. de totstandkoming te verzekeren van tenminste één radiostation en één televisiekanaal in de regionale of minderheidstalen; of
  - ii. de totstandkoming van ten minste één radiostation en één televisiekanaal in de regionale of minderheidstalen aan te moedigen en/of in de hand te werken; of
  - iii. adequate voorzieningen te treffen zodat zenders programma's aanbieden in de regionale of minderheidstalen.

Nood aan alternatieven

Vooraf in tijden van spanning en gewelddadige conflicten, zoals bijvoorbeeld in de Balkan, “zouden nieuwe kanalen van vrije informatiestroom kunnen en moeten bijdragen aan pluralisme, economische en sociale ontwikkeling, democratie en vrede ... Trainingsprogramma's over journalistieke ethiek zouden journalisten gevoelig moeten maken voor vooroordelen en discriminatie.”³⁷

Eén van de belangrijkste internetsites met informatie over mensenrechten, One World (www.oneworld.net), heeft de vier belangrijkste uitdagingen voor de democratie in de media opgesomd:

1. *Vrijheid van meningsuiting*. Traditioneel hebben veel discussies over democratie in de media zich gericht op vrijheid van meningsuiting. In het bijzonder tijdens de jaren van de Koude Oorlog legden de westerse overheden sterk de nadruk op de staatscensuur in het Sovjetblok, in contrast met de zogezegde vrijheid van de eigen pers. Hoewel vrijheid van meningsuiting door vele instanties in de wereld nog steeds niet wordt verzekerd, toch heeft het zich exclusief richten op dit aspect andere meer fundamentele zaken van de mediademocratie doen vergeten.
2. *Stemprojectie*. In de media is democratie meer dan enkel ‘in de mogelijkheid zijn te zeggen wat je wilt’. Mediademocratie draait om stemprojectie - jezelf laten horen. Hoewel de technologie het gemakkelijker dan ooit heeft gemaakt om je eigen tijdschrift te publiceren (of je eigen videonieuws op te nemen), is het heel moeilijk geworden om er zelfs maar een kleine groep mensen mee te bereiken. Zelfs wanneer je een verdeler kan vinden die het materiaal kan verspreiden over het kleine aantal nog onafhankelijke winkels die bereid zijn het in voorraad te nemen, betekent het feit dat je geen miljoenen kan uitgeven aan promotie dat maar een zeer klein aantal doorzetters er ooit toegang toe zal vinden.
3. *Concentratie van eigenaarschap*. In zijn meer gesofisticeerde vorm kan censuur, in plaats van door wettelijke repressie, door kapitalistische instellingen gepleegd worden, die samenwerken om een hegemonie van hun overtuigingen in stand te houden. De controle over de krachtige nieuwe mediamiddelen is nog steeds in handen van een klein aantal mensen (nationaal of internationaal),

in privé-eigenaarschap of onder regeringsmonopolie. Dit betekent dat de meerderheid van de media in handen is van een kleine groep industriële reuzen. Of het nu in individuele landen is of - meer en meer - op mondiaal niveau, deze kartels oefenen effectieve controle uit over de beelden en verhalen doorheen dewelke wij de wereld begrijpen. In plaats van een echte democratische diversiteit, worden ons eindeloze versies van hetzelfde product aangeboden (steeds lichtjes anders verpakt).

4. *Hou het veilig*. Dit gebrek aan variëteit heeft ernstige gevolgen. Het wordt steeds moeilijker in de doorsnee media alternatieven aan bod te laten komen. Hoeveel aandacht werd besteed aan de honderdduizenden mensen in Noord-Amerika en West Europa die tijdens de Golfoorlog campagne voerden tegen de aanvallen op Irak? Beperkte mediademocratie leidt tot beperkte politieke democratie. Alternatieve ideeën worden met opzet van de publieke aandacht weggehouden (in het bijzonder wanneer ze de adverteerders zouden kunnen beledigen).

Vrijheid van mening – nog veel werk voor de boeg

“Vele journalisten overal ter wereld, inclusief Europa, worden nog steeds lastig gevallen, vervolgd en soms zelfs vermoord als zij verslag proberen uit te brengen over zaken van openbaar belang, aldus Secretaris Generaal van de Raad van Europa, Walter Schwimmer, in een verklaring naar aanleiding van de Werelddag van de Persvrijheid (3 mei 2001).”³⁸

Concentratie van eigenaarschap

“Twee bedrijven die kerncentrales bouwen bezitten twee van Amerika’s nationale TV-netwerken - General Electrics bezit NBC en Westinghouse bezit CBS. Het andere netwerk is eigendom van een cartoonbedrijf: Disney bezit ABC.” Dit bracht Ralph Nader, kandidaat voor het VS presidentsschap, onder de aandacht. Eén groep adverteerders heeft controle over 40% van de markt. De concentratie van macht, zoals zichtbaar werd met de fusie van Amerika On Line (AOL), Time Warner en de Turner-groep, doet het spook opdoemen van culturele hegemonie.

? We worden voortdurend via de massamedia blootgesteld aan commerciële propaganda. Denk je dat dit onze mogelijkheid beperkt om vrij keuzes te maken?

? Denk je dat blootstelling van jongeren aan ongepaste materialen, met gewelddadige en racistische inhoud, op televisie bijvoorbeeld, hun denken en houding beïnvloedt?

NGO's en media

1. Het Baltische Mediacentrum is een onafhankelijke non-profitorganisatie die democratie, sociale ontwikkeling en internationale samenwerking promoot door een actieve inschakeling van de media: www.bmc.dk.
2. AIM (Alternativna Informativna Mre.a / Alternative Information Network) is een netwerk van onafhankelijke journalisten in ex-Joegoslavië en de zuidelijke Balkan, die als dienstverlening diepgaande informatie verschaft, in de lokale talen en in het Engels: www.aimpress.org.
3. *Reporters zonder Grenzen* is een organisatie die informatie verspreidt over journalisten wereldwijd die vrijuit schreven en nu in ballingschap zijn. Ze organiseren petities en schrijfactiviteiten ter verdediging van bedreigde journalisten, zie www.rsfr.fr.

Bronnen

- Human Development Report 1999, *United Nations Development Programme*, www.undp.org
- Human Development Report 2001, *United Nations Development Programme*, www.undp.org
- www.humanrights.coe.int/media
- *Our creative diversity, verslag van de World Commission on Culture and Development*, Unesco, 1995
- World Communication and Information Report, *Unesco publishing*, 1999